

правовий часопис. 2017. № 2. С. 43-49.

8. Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів всіх форм навчання). Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ, 2014. 97 с.

REFERENCES:

1. Batanov, O. V. (2012). *Pryncypy misceвого samovryaduvannya yak cinnisny`j vy`mir suchasного munitcy`palizmu*. [Principles of local self-government as a value dimension of modern municipalism]. *Naukovy`j visny`k Akademiyi munitcy`pal`nogo upravlinnya. Seriya : Pravo*, 1, 24–32. [in Ukrainian].

2. Yevsyukova, O. V. (2014). *Sy`stema pry`ncy`piv organizaciyi diyal`nosti organiv misceвого samovryaduvannya v Ukrayini: konsty`tucijno-pravova neobxidnist`*. [The system of principles of organization of local self-government bodies in Ukraine: constitutional and legal necessity]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvy`tok*, 5. [in Ukrainian].

3. Zamrii, O. M. (2017). *Zastosuvannya pry`ncy`piv publichnogo administruvannya v roboti organiv miscevoyi vlady`* [Application of the principles of public administration in the work of local authorities]. *Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny*, 27(2), 58–61. [in Ukrainian].

4. Moldovan, V. V., & Chulinda L. I. (2010). *Pravoznavstvo. 2-he vyd. navch. posib*. [Jurisprudence: textbook]. Kyiv: Tsentr Uchbovoi Literatury [in Ukrainian].

5. *Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannya mistseвого samovriaduvannya ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukrayini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy* [«On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine»: orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

6. Skakun, O. F. (2001). *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk*. [Theory of state and law: textbook]. Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].

7. Fedorenko, V. (2017). *Pryncypy misceвого samovryaduvannya v Ukrayini: ponyattya, zmist i sy`stema*. [Principles of local self-government in Ukraine: concept, content and system]. *Istory`ko-pravovy`j chasopy`s*, 2, 43-49. [in Ukrainian].

8. Chernov, S. I. (2014). *Tekst leksii z dystsypliny «Publichne administruvannya» (dlia studentiv vsikh form navchannia)* [Text of lectures in the discipline "Public Administration" (for students of all forms of study)]. Kharkiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.10.2019

УДК 343.131(477)

Сіроткіна Марія Вячеславівна,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

Стаття присвячена дослідженню поняття та видів кримінально-процесуального конфлікту. На підставі дослідження доктринальних поглядів зроблено висновок, що до основних ознак кримінально-процесуального конфлікту відносяться: 1) виникнення і розвиток його в рамках кримінально-процесуальних відносин; 2) виникнення кримінально-процесуального конфлікту між суб`єктами кримінально-процесуальних відносин; 3) можливість їх виникнення і розвитку як у вигляді дій, так і бездіяльності; 4) прогнозованість, керованість, можливість їх вирішення із використанням владних повноважень; 5) виникнення при наявності протилежних та/або несумісних процесуально значущих інтересів учасників; 6) правовою формою є правовідносини з юридично значимими наслідками; 7) закріпленість законодавством основних процедурних моментів вирішення; 8) виникнення у зв`язку із невиконанням процесуальних обов`язків або прав.

Аналізуючи кожен із запропонованих різновидів кримінально-процесуальних конфліктів, зроблено висновок, що передумовою для досягнення компромісу необхідним, як правило, є виникнення психологічного, загального, тривалого, бурхливого, міжособистісного, міжособистісно-групового, суб`єктивного, горизонтального, вертикального, позитивного та відкритого конфліктів.

За результатами дослідження зроблено також висновок стосовно поняття кримінально-процесуального конфлікту як різновиду правового конфлікту у сфері кримінального судочинства, який виникає між його учасниками у зв`язку з притягненням до кримінальної відповідальності особи, що вчинила кримінальне правопорушення, та який підлягає вирішенню у примусовому порядку шляхом ухвалення і виконання судового рішення або досягнення компромісу під час застосування примирювальних процедур.

Ключові слова: інтерес, кримінальний конфлікт, кримінально-процесуальний конфлікт, компроміс, кримінальне судочинство, види конфліктів, учасники кримінального судочинства.

Sirotkina M. CONCEPT AND TYPES CRIMINAL PROCEDURAL CONFLICT

2019. Випуск 6. Спецвипуск. Том 2.

The article examines the concepts and types of criminal procedural conflict as a necessary precondition for the realization of the right to compromise. The author distinguishes between criminal law and criminal procedural conflicts. It is argued that conflicts may arise not only between those who represent the opposing parties to the criminal proceedings, but also between those who belong to one of them. The main features of criminal procedural conflict by the author are: 1) its emergence and development in criminal procedural relations; 2) its occurrence between the subjects of criminal procedure; 3) the possibility of their emergence and development both in the form of actions and in the form of inaction; 4) predictability, manageability, the ability to solve them using power; 5) the emergence in the presence of opposing and / or incompatible procedurally significant interests of the participants; 6) the legal form is a legal relationship with legally significant consequences; 7) enshrined in law the main procedural points of the decision; 8) occurrence in connection with non-fulfillment of procedural obligations or rights.

The analysis of each of the proposed types of criminal-procedural conflicts allowed us to conclude that the precondition for reaching a compromise is usually necessary for the emergence of psychological, general, long-term, violent, interpersonal, interpersonal-group, subjective, horizontal, vertical, positive and open conflicts. The study also concludes on the concept of criminal procedure conflict as a kind of legal conflict in the field of criminal justice, which arises between its participants in connection with the prosecution of a person who committed a criminal offense, and is subject to compulsory resolution by adoption and enforcing a court decision or reaching a compromise while applying conciliation procedures.

Key words: interest, criminal conflict, criminal-procedural conflict, compromise, criminal justice, types of conflicts, participants of criminal justice.

Постановка проблеми. При скоєнні кримінально караного діяння між його учасниками виникає кримінально-правовий конфлікт, який потребує врегулювання і вирішення за допомогою спеціально уповноважених державою правоохоронних органів та суду. Під час такої діяльності між сторонами конфлікту та вищезазначеними органами можуть виникати або існують юридичні спори, пов'язані з їх участю в процесі вирішення цього конфлікту. Важливим при здійсненні діяльності по врегулюванню та вирішенню кримінально-процесуальних конфліктів є знання й розуміння соціальної природи такого роду конфліктів, сучасних уявлень юридичної конфліктології. При вирішенні питання розв'язання існуючих як кримінально-правового так і кримінально-процесуального конфліктів, реалізуючи сторонами кримінального провадження своє право на компроміс, важливим є дослідження питання про поняття та види кримінально-процесуального конфлікту, який на сьогодні не знайшов належного висвітлення у вітчизняній кримінальній процесуальній науці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правові конфлікти стали предметом дослідження таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як О.Я. Баєв, Ю.Г. Барабаш, С.В. Бобровник, Л.М. Герасіна, А.А. Єзеров, К.Б. Каліновський, В.М. Кривцова, М.Ю. Лебедев, О.В. Русанова, Ю.В. Францифоров та ін. В юридичній літературі про теорію і проблеми кримінально-процесуальної конфліктології як різновиду юридичної конфліктології вперше висловився М.Ю. Лебедев. У своїх працях вищезазначені науковці намагалися розкрити правову природу кримінально-процесуального конфлікту та виокремити його види. Вчені акцентували увагу на важливості використання конфліктологічних концепцій при вдосконаленні процесуальних засобів таких як кримінальне переслідування (обвинувачення) і примирювальні форми вирішення справи [1, с. 117].

Метою статті є дослідження поняття та видів кримінально-процесуального конфлікту як необхідної передумови належної реалізації права на компроміс у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В юридичній літературі про теорію і проблеми кримінально-процесуальної конфліктології як різновиду юридичної конфліктології вперше висловився М.Ю. Лебедев [5, с. 50-53]. Кримінально-процесуальна конфліктологія має на меті вдосконалення законодавства і практики його застосування, маючи на увазі розробку і вдосконалення процесуальних форм (засобів) попередження, регулювання і вирішення конфліктів, що виникають при провадженні у кримінальній справі [1, с. 111].

Поняття кримінально-процесуального конфлікту вперше запропоновано В. М. Кудрявцевим. На думку автора, особливою його рисою є протиріччя учасників судочинства у межах кримінально-процесуального поля [2, с. 117]. О.М. Ларін розглядає кримінально-процесуальний конфлікт як складовий елемент кримінального конфлікту, оскільки він виникає тільки після появи останнього. Зіткнення у ньому відбуваються в основному між стороною захисту та стороною обвинувачення, а інші учасники кримінального процесу за своїм статусом не є особами, зацікавленими у результатах кримінальної справи, відповідно, якщо вони і втягуються у кримінально-процесуальний конфлікт, то лише як третя особа [3, с. 137].

При дослідженні питання про неминучість конфліктів в кримінальному процесі існує двояка позиція. Ряд авторів вважають, що конфлікт між обвинуваченням і захистом в судовому процесі неминучий, оскільки законодавець спочатку заклав протиріччя у формі конфлікту. Так, Н.П. Кирилова зазначає, що кримінально-процесуальний конфлікт виступає позитивним явищем, спеціально запрограмованим законодавцем [4, с.8]. Дійсно, у кримінальних процесах багатьох країн закріплена необхідність встановлення взаємовиключних обставин: обтяжуючих та пом'якшуючих, обставин, які виключають притягнення до відповідальності. За твердженням М.Ю. Лебедева, там, де є процес розслідування злочину, має місце конфлікт [5, с.61].

Інша точка зору, яка заслуговує на увагу, полягає в тому, що при провадженні у кримінальній справі кримінально-процесуальний конфлікт не є обов'язковим. Здається, що не кожне протиріччя інтересів учасників кримінального процесу слід оцінювати як конфлікт. Як справедливо зазначає Ю.В. Францифоров, конфлікт як форма протиріччя в кримінальному судочинстві є вищим ступенем вираження даного протиріччя, що виникає між сторонами при гострій протидії один одному. Така форма протиріччя обумовлена істотною відмінністю інтересів і цілей у сторони обвинувачення і сторони захисту [6, с. 13]. Отже, у кримінальному провадженні

кримінально-процесуальні конфлікти можливі, але не обов'язкові.

М.Ю. Лебедев визначає кримінально-процесуальний конфлікт як нормальний і неминучий прояв правових зв'язків у відносинах між учасниками кримінально-процесуальної діяльності, які мають різні, а найчастіше несумісні цілі і інтереси протягом як окремих етапів розслідування, так і всього процесу провадження у кримінальній справі [5, с.61].

Під кримінально-процесуальним конфліктом В.М. Кривцова розуміє імітоване процесуальне змагання чи реальне протиборство, що закономірно пов'язане зі змістом, призначенням і структурою юридичного процесу, а також зумовлено викривленням статусу чи функцій, конкретними суперечливими позиціями та особистісними конфліктогенними якостями учасників процесуальних відносин [7, с.176].

С.В. Горохов визначає конфлікти у кримінальному судочинстві як здійснювана в рамках кримінально-процесуальних відносин протидія суб'єктів кримінального судочинства, яка виникла у зв'язку із наявністю гострих суперечностей між протилежними (несумісними) процесуально значущими інтересами учасників кримінального судочинства або способами захисту (реалізації) зазначених інтересів [8, с.315].

У наведених точках зору щодо розуміння конфліктів, які виникають при розслідуванні злочинів, вбачається, що усі вони ґрунтуються на несумісності цілей, зіткнення інтересів і (або) поглядів (О.В. Полстовалов), суперництві інтересів (О.Я. Баєв), їх протилежності (Л.Я. Драпкін), зіткненні протилежностей (Р.С. Белкін). Необхідно погодитись із думкою М.Ю. Лебедева, що це твердження розкриває тільки один аспект конфлікту, в той же час конфлікти можуть виникати і між учасниками, які представляють одну сторону кримінального судочинства (наприклад, сторону звинувачення) не розкриваються представленими поняттями [5, с. 58].

Враховуючи зазначене, до основних ознак кримінально-процесуального конфлікту слід віднести наступні:

1) кримінально-процесуальні конфлікти виникають і розвиваються в рамках кримінально-процесуальних відносин, тобто суспільних відносин, врегульованих нормами кримінально-процесуального права, що виникають, розвиваються і припиняються у сфері кримінального судочинства;

2) конфлікти виникають між суб'єктами кримінально-процесуальних відносин і найчастіше носять негативний характер. Суб'єктами зазначених конфліктів є учасники кримінального судочинства. Специфіка даного виду конфліктів багато в чому залежить від того, чи є їх суб'єкти професійними або непрофесійними учасниками кримінального судочинства. І всі учасники кримінального провадження усвідомлюють характер дій осіб, що беруть участь в конфлікті;

3) широка поширеність і розповсюдженість конфліктів;

4) конфлікти можуть розгортатися і протікати як у вигляді дій, так і у вигляді бездіяльності. У будь-якому випадку це передбачає подолання опору, нанесення певного збитку одній із сторін конфлікту, створення перешкод, що заважають домогтися поставленої мети;

5) прогнозованість і можливість управління конфліктами, а також можливість їх вирішення із використанням владних повноважень;

6) кримінально-процесуальні конфлікти виникають при наявності протилежних (несумісних) процесуально значущих інтересів учасників кримінального судочинства або способів захисту (реалізації) зазначених інтересів. Вони виникають у випадках, коли боротьба за зазначені інтереси або способи їх захисту набувають характеру гострих протиріч.

7) конфлікт виступає в якості протидії сторін у формі правовідносин, що тягнуть за собою юридично значимі наслідки;

8) основні процедурні моменти вирішення зазначених конфліктів закріплені в законодавстві, що діє в сфері кримінального судочинства тобто його вирішення відбувається в нормативній формі.

9) конфлікт виникає у зв'язку із невиконанням процесуальних обов'язків або прав.

Окремо варто звернути увагу на класифікацію кримінально-процесуальних конфліктів. Слід зазначити, що у доктрині кримінального процесу неодноразово досліджували конфлікти, які стосуються окремих стадій кримінального провадження. Так, науковці досліджували конфлікти, які виникають на досудовому або ж судовому провадженні [5; 11].

При розгляді справ у судовому засіданні конфлікти відбуваються між його учасниками: прокурором і захисником (підсудним); прокурором та свідком захисту; адвокатом та свідком обвинувачення; підсудним та потерпілим; захисником та підзахисним. Крім того, під час досудового слідства чи судового розгляду справи можуть виникати внутріособистісні конфлікти у суб'єктів кримінального процесу.

Підґрунтям може бути боротьба мотивів, когнітивні суперечності, незгоди морального характеру [9, с.93-94]

Враховуючи зазначене, вважаємо за доцільне погодитись із запропонованою М.Ю. Лебедевим класифікацією кримінально-процесуальних конфліктів на види за наступними критеріями.

1. За сферами прояву на:

а) правозастосовчі, в основі яких лежать суперечності практичного застосування норм кримінального та кримінально-процесуального законодавства в підході до розуміння питань, пов'язаних з обсягом висунутого обвинувачення і видом кримінального покарання, розбіжністю в тлумаченні норм, що регламентують правове становище учасників кримінально-процесуальних відносин;

б) психологічні, в основі яких лежить психічне ставлення людини до особливостей слідчої ситуації, що склалася, до інших учасників відносин, що виникають в процесі провадження у кримінальній справі, в залежності від мети їх участі в розслідуванні злочину.

2. За масштабами на:

а) загальні, в основі яких лежать конфліктні протиріччя, що протікають протягом усіх етапів розслідування злочину або судового провадження. Найчастіше це конфлікти між особою, яка вчинила злочин, і особами, у провадженні яких знаходиться кримінальна справа;

б) локальні, в основі яких лежать конфліктні протиріччя, що виникають при проведенні конкретних слідчих і процесуальних дій або протікають на певному етапі розслідування або судового провадження.

3. За тривалістю на:

а) швидкоплинні, короточасні, що виникають на основі протиріччя з приводу чітко визначених обставин кримінальної справи; в зв'язку з поверхневими причинами, вони носять епізодичний характер, найчастіше такий конфлікт припиняється відразу після скоєння конкретної дії і досягнення поставленої мети однією із сторін конфліктних правовідносин;

б) тривалі, затяжні, засновані на глибоких суперечностях між сторонами кримінально-процесуальних відносин. В основі вирішення конфліктів лежить тривала, копітка робота по вирішенню слідчих ситуацій і досягнення завдань кримінального провадження.

4. За напруженістю на:

а) бурхливі, що відрізняються агресивністю і крайньою ворожістю конфліктуючих сторін;

б) слабко виражені (уповільнені без гострих протиріччя) або пов'язані з пасивністю однієї із сторін кримінально-процесуального конфлікту.

5. За суб'єктами кримінально-процесуальних конфліктних відносин на:

а) внутріособистісні, засновані на зіткненні внутрішніх переконань і позицій з приводу конкретної слідчої ситуації (обвинувачений, який розкався у вчиненні злочину, але не наважився надати правдиві показання);

б) міжособистісні, засновані на зіткненні інтересів двох учасників кримінально-процесуальної діяльності (конфлікт між слідчим і обвинуваченим або між двома обвинуваченими);

б) міжособистісно-групові, які формуються на протидіючості особистості і групи осіб, об'єднаних однією метою і інтересами. В якості групи осіб при провадженні у кримінальній справі можуть виступати як співробітники, які здійснюють діяльність, спрямовану на розкриття і розслідування злочину, прокурор, слідчий, слідчо-оперативна група, так і організована група осіб, об'єднана єдиним злочинним задумом;

в) міжгрупові, виникають при зіткненні сторін кримінально-процесуальної діяльності, кожна з яких складають групи осіб, що вступають в конфлікт для досягнення власних протилежних і навіть несумісних цілей.

6. За причинами виникнення на:

а) об'єктивні, що виникають незалежно від волі осіб, які беруть участь в конфлікті. Сама слідча ситуація і конкретні обставини впливають на виникнення конфлікту;

б) суб'єктивні. Джерелом такого конфлікту є особисте сприйняття стороною обставин, які формують конкретну слідчу ситуацію, реакція на поведінку і дії з боку інших учасників кримінально-процесуальних відносин, розбіжності в поглядах на правові питання.

7. За комунікативною спрямованістю на:

а) горизонтальні, які відбуваються між учасниками кримінально-процесуальних відносин, що не володіють за своїм правовим положенням владними повноваженнями по відношенню один до одного. Це конфлікти між двома обвинуваченими, двома потерпілими, потерпілим і обвинуваченим тощо;

б) вертикальні, в яких учасники кримінально-процесуальних відносин знаходяться у взаємному підпорядкуванні і одна із сторін має можливість розв'язати конфлікт, використовуючи розбіжності у правовому статусі, що виражаються у нерівності сил конфліктуючих сторін.

8. За наслідками на:

а) позитивні. Вирішення таких конфліктів сприяє вдосконаленню кримінально-процесуальної діяльності, розробці окремих методик розслідування злочинів і нових тактичних прийомів проведення слідчих дій, вдосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства;

б) негативні, негативно впливають на весь хід розслідування, ведуть до ускладнення, а часом і до неможливості досягнення завдань кримінального судочинства, призводять до втрати доказової інформації тощо.

9. За формами зіткнення на:

а) відкриті, тобто конфліктуючі сторони у провадженні не приховують негативного ставлення один до одного, активними діями протидіють в досягненні поставлених цілей, обвинувачений цілеспрямовано йде на конфлікт із стороною обвинувачення, дає неправдиві показання, своїми діями зриває проведення слідчих та судових дій, намагається перешкодити проведенню обшуку, виїмки тощо.

б) приховані. У таких конфліктах сторони відкрито не вступають в протистояння, приховують справжні прагнення, маскують свої дії.

Запропонована класифікація конфліктів не є вичерпною, в ході розслідування злочину при взаємовідносинах суб'єктів неможливо передбачити все різноманіття кримінально-процесуальних конфліктних

ситуацій, які можуть виникнути при провадженні у кримінальній справі [10, с. 86-87].

Висновок. Таким чином, кримінально-процесуальний конфлікт – це різновид правового конфлікту у сфері кримінального судочинства, який виникає між його учасниками у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності особи, що вчинила кримінальне правопорушення, та який підлягає вирішенню у примусовому порядку шляхом ухвалення та виконання судового рішення або досягнення компромісу під час застосування примирювальних процедур.

На досягнення компромісу між учасниками кримінального судочинства значною мірою впливає вид кримінально-процесуального конфлікту, який виник між ними.

Узагальнена характеристика кримінально-процесуальних конфліктів дозволяє здійснити їх поділ за: суб'єктами, стадією судочинства, тривалістю у часі, рівнем напруженості, причинами виникнення, комунікативною спрямованістю, наслідками, індивідуальними особливостями сторін.

Аналіз кожного із запропонованих різновидів кримінально-процесуальних конфліктів дозволяє зробити висновок, що лише окремі з них можуть бути вирішені шляхом досягнення компромісу. Так, передумовою для досягнення компромісу необхідним, як правило, є виникнення психологічного, загального, тривалого, бурхливого, міжособистісного, міжособистісно-групового, суб'єктивного, горизонтального, вертикального, позитивного та відкритого конфліктів. Інші види конфліктів або взагалі не передбачають компромісного способу вирішення (короткочасні та приховані), або ж слабо йому піддаються (слабко виражені).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Калиновский К.Б. Уголовное судопроизводство как сфера использования положений конфликтологии. *Юридическая мысль*. 2002. № 1. С. 111-119.
2. Юридическая конфликтология / отв. ред. В.Н. Кудрявцев. Москва: Изд-во ИГиП РАН, 1995. 316 с.
3. Юридический конфликт: сферы и механизмы. Ч. 2 / Отв. ред. В.Н. Кудрявцев. Москва: Изд-во РАН, 1994. 172 с.
4. Кириллова Н.П. Процессуальные функции профессиональных участников состязательного судебного разбирательства уголовных дел в суде первой инстанции: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Санкт-Петербург; Санкт-Петербургский государственный университет, 2008. 50 с.
5. Лебедев Н.Ю. Концептуальные основы криминалистической теории преодоления конфликтов, возникающих в ходе предварительного расследования: дис. ... доктор. юрид. наук: 12.00.09. Барнаул; Алтайский государственный университет, 2017. 406 с.
6. Францифоров Ю. В. Противоречия уголовного судопроизводства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09; Нижний Новгород, 2007. 80 с.
7. Кривцова В.М. Юридичний конфлікт як феномен правової дійсності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Харків; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2005. 214 с.
8. Горохов С.В. Понятие и классификация конфликтов в деятельности судьи при разбирательстве уголовных дел. *Вестник Воронежского гос. ун-та*. Серия: Право. 2010. №2. С. 311-321.
9. Иванов В. М. Юридична конфліктологія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Иванов, О.В.Иванова. Київ: МАУП, 2004. 224 с.
10. Лебедев Н.Ю. Уголовно-процессуальные конфликты, возникающие в ходе расследования преступления: характеристика, функции, виды. *Вестник Томского гос. ун-та*. 2008. № 306. С. 84-88.

REFERENCES:

1. Kalynovskyi, K.B. (2002). Uholovnoe sudoproizvodstvo kak sfera yspolzovaniya polozheniy konflyktolohyy. [Criminal proceedings as a sphere of using the provisions of conflict resolution]. *Yurydycheskaia mysl*, 1, 111-119 [in Russian].
2. Kudriavtsev, V.N. (Ed.). (1995). Iurydycheskaia konflyktolohyi. [Legal conflictology]. Moskva: Yzd-vo YHyP RAN [in Russian].
3. Kudriavtsev, V.N. (Ed.). (1994). Iurydycheskyi konflykt: sfery y mekhanyzmy. Ch. 2 [Legal conflict: spheres and mechanisms]. Moskva: Yzd-vo RAN [in Russian].
4. Kyryllova, N.P. (2008). Protseessualnye funktsyy professionalnykh uchastnykov sostiazatelnoho sudebnoho razbyratelstva uholovnykh del v sude pervoi ynstantsyy. [Procedural functions of professional participants in the adversarial trial of criminal cases in the court of first instance]. Extended abstract of candidate's thesis. Sankt-Peterburh: Sankt-Peterburhskiy hosudarstvennyi unyversytet [in Russian].
5. Lebedev, N.Iu. (2017). Kontseptualnye osnovy krymynalystycheskoi teoryy preodoleniya konflyktov, voznykaiushchykh v khode predvartelnoho rassledovaniya. [Conceptual foundations of the forensic theory of overcoming conflicts arising during the preliminary investigation]. Doctor's thesis. Barnaul: Altaiskiy hosudarstvennyi unyversytet [in Russian].
6. Frantsyforov, Yu. V. (2007). Protvyvorechiya uholovnoho sudoproizvodstva. [Contradictions of criminal proceedings]. Extended abstract of doctor's thesis. Nyzhnyi Novhorod [in Russian].
7. Krivtsova, V.M. (2005). Yurydychnyi konflikt yak fenomen pravovoi diisnosti. [Legal Conflict as a Phenomenon of Legal Action]. Candidate's thesis. Kharkiv; Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho [in Ukrainian].

8.Horokhov, S.V. (2010). Poniatye y klassyfykatsiya konflyktov v deiatelnosti sudy pry razbyratelstve uholovnykh del. [The concept and classification of conflicts in the activities of a judge in the proceedings of criminal cases.]. *Vestnyk Voronezhskoho hos. un-ta. Seryia: Pravo*, 2, 311-321 [in Russian].

9.Ivanov, V. M. (2004). Yurydychna konfliktolohiia: Navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Legal Conflictology: Navch. posib. for stud. whish. navch. prl.]. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

10.Lebedev, N.Iu. (2008). Uholovno-protsessualnye konflykty, voznykaiushchye v khode rassledovaniya prestupleniya: kharakterystyka, funktsyy, vydy. [Criminal procedural conflicts arising during the investigation of a crime: characteristics, functions, types.]. *Vestnyk Tomskoho hos. un-ta*, 306, 84-88 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції: 14.10.2019

УДК 347.965.42

Токарева К. С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного і адміністративного права

Національного авіаційного університету

e-mail: ph.d.tokareva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5705-5211>

МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено науковому аналізу моделей медіації та перспектив їх впровадження до правової системи України. Проаналізовано поняття моделі медіації. Досліджено наукові погляди на критерії, за якими класифікують моделі медіації, серед яких роль медіатора, обсяг повноважень медіатора та рівень інтегрованості до судової системи. Наведено приклади більше двадцяти моделей медіації, найпоширенішим з яких – стимулятивній, трансформативній, оціночній та наративній, надано загальну характеристику. Обґрунтовано, що на етапі становлення медіації найголовнішим питанням для України є вибір моделі медіації за ступенем взаємозв'язку із судовим процесом. Відповідно до даного критерію медіація поділяється на позасудову, присудову та судову моделі медіації. Акцентовано увагу на особливостях кожної із трьох названих моделей. Проаналізовано позитивний досвід впровадження різних моделей медіації зарубіжними країнами. Визначено, що загальною концепцією є використання кількох моделей медіації одночасно. Виокремлено чинники, які впливають на закріплення та реалізацію тієї чи іншої конструкції медіації в Україні. Сформовано пропозиції щодо впровадження та подальшого вдосконалення сприятливих моделей медіації в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства.

Ключові слова: медіація, модель медіації, приватна медіація, судова медіація, присудова медіація, правосуддя.

Tokareva K. MEDIATION MODELS AND PROSPECTS OF THEIR IMPLEMENTATION IN UKRAINE

The article is devoted to the scientific analysis of mediation models and prospects of their introduction into the legal system of Ukraine. The concept of mediation model is analyzed. Scientific views on the criteria for classifying mediation models, including the role of the mediator, the scope of the mediator's powers and the level of integration into the judiciary, have been studied. Examples of more than twenty models of mediation are given, the most common of which are stimulating, transformative, evaluative and narrative, and a general description is given. It is substantiated that at the stage of formation of mediation the most important issue for Ukraine is the choice of the model of mediation according to the degree of interrelation with the judicial process. According to this criterion, mediation is divided into out-of-court, adjudicative and judicial models of mediation. Emphasis is placed on the features of each of the three named models. The positive experience of introduction of different models of mediation by foreign countries is analyzed. It is determined that the general concept is to use several models of mediation simultaneously. The factors influencing the consolidation and implementation of one or another construction of mediation in Ukraine are highlighted. Proposals for the introduction and further improvement of favorable models of mediation in the current conditions of civil society development have been formed.

Key words: mediation, mediation model, private mediation, judicial mediation, adjudication mediation, justice.

Постановка проблеми. Медіація – визнана світовою практикою ефективна процедура, запровадження якої є необхідним кроком забезпечення прав та законних інтересів громадян. Питання впровадження інституту медіації в національну правову систему гостро постає перед науковцями та державними органами ще з часів здобуття Україною незалежності. Пілотні проекти впровадження судової медіації не дали очікуваного результату, тоді як попит на приватну медіацію також залишається низьким. Для формування української практики альтернативного вирішення спорів, варто дослідити можливі напрямки розвитку медіації та прийнятні сфери її застосування. Визначення моделі медіації у державі повинно відповідати правовій культурі та існуючими ресурсами для її втілення, аби стати концептуальним орієнтиром для вітчизняних медіаторів-практиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичну базу дослідження склали праці таких зарубіжних та вітчизняних науковців як Дж. Вінслейд, Дж. Монк, Л. Ріскін, Н. Александер, М. Я. Поліщук,